

pravilno navaja varianto iz Štreklja, marveč se začenja z besedilom mrliške pesmi »Le padaj, dež, mene ne boš močil več« (Štrekelj, št. 6269—6270), ki je bila doslej znana le z Dolenjskega. Torej spet zanimivost, ki daje Grbčevi zbirki večji mik.

K št. 78 »Če lejdih stara umrjem« (str. 72) bi veljalo pripomniti, da je po besedilu varianta mrliške »Rasti, rasti, rožmarin« (Štrekelj št. 6250—6268), št. 91 (str. 82) »Ura je bila pounoči«, ki jo je Grbec označil za »mrtvaško«, pa ima pri Štreklju variante med božičnimi z naslovom »Prva je ura te noči« (št. 4869—4879).

Št. 194 (str. 146) je odlomek pripovedne pesmi »Draži je brat od ljube-ga« (Štrekelj 711—714), ki se navadno začne z verzom »Dekle je prala srajci dve«, tu pa je prvi verz »Tam na oni stran vode«.

Da bi urednik prikazal celotno Grbčevo zbirateljsko delo, je objavil kot dodatek še 5 pesmi, ki jih je Grbcu zapela Slovenka v Zagrebu, najbrž Štajerka, v letih, ko je živel na Hrvaškem. V opombah k tem zapisom se je uredniku vrinila napaka: št. 4 (str. 159) ni

mrliška »Snoči okoli enajste ure« (Štrekelj 6368—6400), pač pa pripovedna, »exempel« »od ene bogate dekelce, katera se je v božjih vežah nasramnu zadržala«; domnevno najstarejšo varianta, zapisano ob koncu 18. stol., je objavil Glonar v Starih žalostnih (Ljubljana 1939, 198).

Navedene drobne pomanjkljivosti seveda nikakor ne zmanjšujejo vrednosti dela in pomembnosti zbirke. Ne samo, da je lepa oddolžitev slovenskemu kulturnemu delavcu, marveč tudi resničen prispevek k spoznavanju našega pesemskega izročila iz krajev, ki so bili zaradi političnih meja dolgo nedostopni raziskovalcu iz osrednje Slovenije. Uredniku P. Merkušju gre vse priznanje, da se je kljub pomislekom o svoji strokovnosti pogumno odločil za objavo Grbčevih zapisov. Iskreno želimo, da bi mu bilo mogoče kmalu objaviti tudi svoje zapise oz. posnetke iz Beneške Slovenije, saj je prav pomanjkanje zbirk avtentičnega gradiva ena od bolečih točk slovenskega glasbenega narodopisja.

Dr. Zmaga Kumer

Poročamo — glosiramo

NAŠ VESELI TRENUTEK V KULTURI

Vse več je znamenj, ki potrjujejo, da nas je obšla nekakšna računska mrzlica, megli se nam že od samih števil in podatkov, treba je — se nam zdi — potegniti črto in ugotoviti, kje pravzaprav smo, kaj smo — trideset let po začetku naše revolucije, četrto stoletja po osvoboditvi, v letu 1971 v Evropi in svetu ter seveda v Jugoslaviji v trenutku, ko skušamo v njenem okviru postaviti na noge (prvič ali drugič?) slovensko državo.

Osnovna ugotovitev, ki se nam pri tem ponuja, je občutek nekakšne ne-

lagodnosti, kot da je med nami nekaj narobe, nekaj, kar sicer ni od danes, le da to zdaj jasneje zaznavamo in zato tudi čutimo večjo potrebo, da stvarem — kot pravimo — vendarle pogledamo v obraz in si v obraz tudi povemo, kar nam pravzaprav gre: da tako ne moremo več naprej.

Res, zdi se mi, da gre prav za ta ali podoben občutek: TAKO NE MOREMO VEČ NAPREJ. Ta občutek pa skriva v sebi vso grenkobo nemoči, iz katere je mnogo lažje gledati nazaj in videti, kaj vse je bilo doslej narobe, kakor začrtati uspešnejšo pot v prihodnost. Z rahlo metaforo bi lahko dejali:

na svoji *nevidni* poti v prihodnost smo zadeli ob *vidne* španske jezdece večrajšnjega in sedanjega trenutka. To zagato sprejemamo kot nekakšno kazen za dosedanjo lahkomišelnost, zato je tudi pričujoč občutek krivde.

In zato tudi iščemo krivce. Tudi v kulturi. Tudi kulturni delavci, obtožujoč — navada je le navada — drug drugega tudi za zmedo, ki je ni zagrešila kultura, ker ta zmeda je splošna značilnost našega (in ne samo našega) življenja, družbenega, političnega, kulturnega, moralnega in celo emocionalnega. Rekel bi celo, da sta morála in emocija elementa, ki bistveno pogojujeta naš današnji nemir: povsod vidimo *predvsem moralne* deformacije in nanje reagiramo *predvsem emocionalno*. Moralna vprašljivost našega vsesplošnega početja je, tako se vsaj zdi, že takšna, da terjaja neko akcijo, takšen ali drugačen poseg, celo nepriljubljene, a baje potrebne ukrepe. Obšla nas je naivna misel, da je treba očistiti *Avgijeve hleve*, pa bo vse dobro. Toliko imamo opravka s temi zasmrajenimi hlevi, da se nam sploh ne zdi potrebno vprašati se, kam sploh gremo, kaj potem, ko ne bo več »tako vse narobe« kot zdaj.

In tako se — v ozračju, ki je tipično slovensko — dogaja, da načelno razpravljamo o odgovornosti, ko bi morali preganjati neodgovornost povsem konkretno, da govorimo o lepih starih časih, namesto da bi poskušali razumeti sedanjost, da jokamo za izgubljenimi sanjami o podobi svojega naroda, namesto da bi se dokopali do trezne ocene o sebi v sedanjem trenutku, kajti napačna predstava o sebi, v *individualnem in nacionalnem* smislu, ni samo vzrok stalnega nezadovoljstva, temveč prav tako tudi ovira v prizadevanjih, da bi bili vsaj to, kar smo lahko, če že ne moremo biti to, kar bi želeli biti in smo sanjali, da bomo, ko smo bili najbolj na tleh, ko smo bili komaj že narod, vendar pa še ne družba, zlasti pa ne taka, da bi bili

zares enakopravni z drugimi, s katerimi moramo živeti skupaj, tako iz nuje kot iz potrebe.

Mi pa se krotovičimo sami v sebi kot da bi lahko bili otok zunaj časa in prostora: ko je ob enako nepričakovanih kot drastičnih Nixonovih gospodarskih ukrepah domala ves svet vztrepetal v skrbi, kako pa zdaj, so naši vodilni gospodarstveniki in politiki zatrjevali, da bomo že kako, da bo šel ta kelih mimo nas; in podobno v kulturi: v Srbiji so, na primer, spoznali, da je treba vse sile v kulturi združiti, jih usmerjati s kolikor mogoče skupno voljo, da je treba takšno skupno voljo, ki naj bo optimalni interes vseh, čimprej najti — in če je že niso našli, je bil nedavni kongres Kulturne akcije obetaven poskus takega iskanja. Tudi pri nas poznamo to geslo, kulturno akcijo, toda ali smo sploh zmožni, da bi se o njej pogovorili v taki obliki, kot so se pogovarjali v Srbiji? Ali je pri nas sploh mogoče, da bi občutili isti interes, tipali za skupno voljo in uporabljali isto govorico na kakem kongresu, ki bi bil prav tako političen kot kulturne, na katerem bi razpravljali (ne sedeli) kot enako zavzeti udeleženci (ne predstavniki) predsednik in sekretar CK ZK, predsednik skupščine in drugi politični delavci — med igravci, pisatelji, slikarji, glasbeniki, popevkarji, amaterji z raznih področij, univerzitetnimi profesorji, znanstveniki, pedagogji?

Ne. Pri nas smo komaj kaj slišali, da so v Celju, v okviru ZKPO, tudi kaj govorili o naši, slovenski kulturni akciji. Gledališčniki so tako zavzeti za skupno voljo, da režiserji bojkotirajo ljubljansko Dramo, ta pa z enako upornostjo slovenske dramske pisatelje; v nemoči, da bi našli skupen interes na Borštnikovem srečanju, so se odločili še za dva festivala, slovenskih avtorjev v Celju, eksperimentalnih skupin v Novi Gorici — vse v stilu Petanovega aforizma: Trije Slovenci — kvartet! Spor med modernističnim in tradicionalnim v slovenski kulturi in

umetnosti gonimo kar naprej in z vse večjo ihto, kot da gre res za dilemo med importiranim in slovenskim modelom ali med evropeizmom in zaplan-karstvom, čeprav nas konkretna povojna ustvarjalnost že kar šolsko nazorno poučuje, da bi bila sleherna izbira v tej lažni dilemi v bistvu izolacija, osiromašenje, sicer pa je že površnemu opazovalcu znano, da sta kultura in umetnost ustvarili v tem času pomembne stvari.

Najbrž smo Slovenci res že prešli (ali preskočili) tisto fazo v svojem nacionalnem razvoju, ko sta skupni interes in skupna volja rezultat naravnega razvoja, prav gotovo smo že v fazi, ko se ne samo med seboj srečujejo, ampak že kar udarjajo drug ob drugega različni interesi skupin in posameznikov, tudi različne vizije in v akciji nasprotujoča si volja — vse pa naravnost trmoglavo brez posluha za dialog, za iskanje sinteze med nasprotji, za afirmacijo kulture kot celote, ne pa samo tega ali onega v kulturi ali celo samo onega nasproti drugemu v njej. Vse kaže, da takšna polarizacija ustreza enim in drugim, saj izključuje demokratično konfrontacijo, tako je lahko vsak največji in najbolj pameten in edini v svojem krogu, v svojem svetu, v svojem slonokoščinem stolpu: Vidmar s svojimi anatemi v Delu, Štih s svojimi Paradigmami v Naših razgledih, Šenk s svojim ziheraškim repertoarjem v Drami, Gombač s svojim otroškim veseljem nad institucionalno zaprtim Borštnikovim srečanjem, režiserji s skupinskim, Boris Kralj z individualnim protestom (še je čutiti med nami tragični individualni protest pokojnega Staneta Severja), študentje se gredo svojo teoretično revolucijo v svojem zaprtem krogu — skratka: vsi protestiramo, vsi se proti nečemu upiramo, vendar vsak zase, vsi smo z vsem nezadovoljni, razen sami s sabo — in vse to v trenutku, ko bolj mimo nas kot z našo voljo, skoraj po uradniški inerciji, nastaja slovenska država, trideset

let po začetku revolucije, četrto stoletje po osvoboditvi, v letu 1971 v Jugoslaviji, Evropi in svetu.

Zaradi marsičesa v naši družbi in v našem času je nemir v ljudeh razumljiv, je tudi občutek opeharjenih pričakovanj. In ko gre za opeharjena pričakovanja, je prav tako razumljiv občutek moralne krivde. In ker v politiki, gospodarstvu in še na marsikaterem področju morala ni ravno izhodiščna prvina aktivnosti, je skoraj razumljivo, da se je kot očitke in občutek krivde udomačila predvsem v kulturi. V tem vidim tudi spornost najnovejših Vidmarjevih razmišljanj o našem trenutku, ne v dilemi, ali je modernizem, s kakršnim se danes pri nas srečujemo, za slovenski narod in družbo primeren ali ne.

Vidmarjeva kritika namreč pada v vsesplošni občutek negotovosti in moralne krivde, zato jo mnogi sprejemajo z nekim apriornim razpoloženjem, z neko nekritično emocionalnostjo, ki pričakuje od razkrinkanja krivcev olajšanje, potem pa še svetlejšo perspektivo. Občutja so torej porojena iz splošnosti, pričakovanja pa konkretna. In ker kritike, kakršno goji Vidmar, na drugih področjih ne premoremo (svetla izjema je nedavni pogovor Petra Breščaka z Miranom Mejakom o delu ZIS), se v slovenski javnosti počasi oblikuje neko antikulturalno razpoloženje, kot bi bila današnja slovenska kultura res kriva vsega hudega. Vse češči so očitki v raznih Pismih bravcev (dobiva jih tudi Sodobnost, vendar z željo piscev, naj bi ostala v okvirih internega korespondiranja z uredništvom) in drugih oblikah neposrednega izražanja javnega mnenja, da kultura, zlasti moderna, neodgovorno troši velikanška sredstva, ki da si jih družba odtrguje od ust, čeprav je res nasprotno: slovenski dramatik dobi na primer za dramo, objavljeno v naši ali v katerikoli drugi slovenski literarni reviji, honorar, ki ni večji od začetniške enomesečne novinarske plače (Igor Tor-

kar bo »iztržil« za dramo Požar, v prejšnji in pričujoči številki Sodobnosti, okroglo 1800 ND!), kar pomeni, da bi moral sodobni slovenski dramatik — za gledališče vemo, da komaj kdaj katerega sprejme v svoj repertoar — napisati in objaviti kakih ducat dram na leto(!), če naj bi za silo od tega živel. Nič bolje se ne godi pesnikom in prozaistom, modernistom in tradicionalistom brez bistvenih razlik. Kultura v naši družbi najbrž res ni eksploator, tudi parazit ne, vsekakor pa neskončno daleč od tistega, kar smo tudi o njej nekoč sanjali, da naj bi bila enakovreden element v življenju družbe in naroda. Kljub izolaciji, v katero je potisnjena in se sama vanjo umika, je ta naša ljuba slovenska kultura vendarle otrok tega našega prostora: nemirna, plaha (tudi v nesramnosti), večno dvo-meča vase in v svet, trgajoča se med vrednotami, ki niso več opora, in iskanji novih poti in smislov — prav tako kot politika, kot gospodarstvo, znanost in celo naši samoupravni odnosi. Napa-dati slovensko kulturo kot izjemno zmedeno področje, kot splet nemorale in intrig, pohlepa po denarju in položajih, kot torišče boja za materialen in političen vpliv je prav gotovo nedialektično, kajti usoda, ki jo živi slovenska kultura tega trenutka, je samo najnazornejši, kritiki najbolj odprti del, ki ponazarja in simbolizira celoto.

Vztrajanje pri misli, da je v današnji slovenski kulturi mnogokaj narobe, v večjem in nevarnejšem obsegu kot na drugih področjih našega javnega in družbenega življenja, pomeni — hočeš-nočeš — da najlažje in najceneje ponujamo javnosti prav gotovo zelo kratkotrajno olajšanje za njeno splošno stisko in krhko moralno zadoščenje za njeno upravičeno pričakovanje, da bi se stvari v naši družbi kazale v jasnejši luči in pravično.

Znotraj slovenske kulture same pa bi se moralo zgoditi tisto najbolj nemogoče: da bi sedli skupaj možje različnih

nazorov, predstav in interesov ter se vsaj o skupnih zadevah pogovorili v skupnem jeziku in poiskali v sebi, tudi v nasprotjih med sabo, vsaj tisti minimum skupne volje, ki je edina lahko začetek kakršnekoli akcije. Tudi kulturne.

C. Zlobec

ERICH SEGAL V SLOVENIJI

Slovenci postajamo gospodarsko, socialno in kulturno zmeraj bolj svetovljanski. Še malo, pa bomo že pravcati državljani vsega sveta. Kar se zgodi velepomembnega na enem koncu zemeljske oble, takoj zaznamo, posname-mo in presadimo na slovenska tla. Nič več v zakotju, daleč od pravega dogajanja — prav v središče sveta se je že premaknil novodobni, dinamični slovenski duh. Valentin Vodnik je še pel na vse grlo: »Redila me Sava, Ljubljansko polje, navdale Triglava me snežne kopé.« Kakšen Triglav, kakšne kopé! Slovenec našega časa se je končno povzpел nad ta skromni vidik, pogumneje se ozira po svetu, z bistrim očesom opazi, kaj se je rodilo pri večjih in največjih narodih novega, velikega in koristnega, nato pa si z vsem tem že tudi sam zaljša in slajša svoje malo slovensko življenje. Tako smo Slovenci morali opaziti tudi Eri-cha Segala.

Najprej samo od daleč, pravzaprav še nejasno, se je slišalo, da se je v velikem svetu, kjer se godijo vse velike stvari, spet porodila prav čudovita nova stvar — takšna, da bo na mah preobrnila pol sveta in nato še drugo polovico povrhu. Pravi se ji Zgodba o ljubezni ali kar po domače »love story«, njen stvarnik je Erich Segal, njena moč pa tolikšna, da ob jokajočem pritrjevanju cele Amerike in pol Evrope odkriva človeštvu večne, pa spet domala že kar pozabljene resnice — ljubezen, resnico, pristnost in